EXPLOATAREA AURULUI ALUVIONAR PE BISTRIŢA AURIE

OVIDIU BÂTĂ

Gewinnung von alluvialem Gold an der Goldenen Bistritz

(*Zusammenfassung*)*

Als natives chemisches Element aus der Edelmetallgruppe, tritt das Gold sowohl in im primaren, als auch in sekundären Lagerstätten fluvialer und alluvialer Art auf. In Rumänien gab es viele Ansammlungen von alluvialem Gold, besonders auf dem Gebiet Siebenbürgens, die im Laufe der Zeit abgebaut wurden. In der Bukowina waren es Goldwäschereien an der Goldenen Bistritz schon im Mittelalter. Die Bistritz, die im Rodna-Gebirge, zwischen der Quellenregion und Dornawatra entspringt, erwarb sich den Namen der „goldenen" durch ihre Alluvionen und deren Gehalt an Waschgold. Am Ende des XIII. Jahrhunderts hat der Arzt und Naturwissenschaftler Balthasar Hacquet infolge seiner Reisen durch die Bukowina berichtet, dass die Goldwäschereien an der Bistritz im lebhaften Betrieb waren und er hat die Art der Goldgewinnung detailliert erklärt. Die Goldwäschereien häuften sich auf eine Länge von 36 Kilometer an, den breiten Dilluvialterassen der Goldenen Bistritz entlang, zwischen Kirlibaba und Dornawatra. Die Gewinnung des alluvialen Goldes war die Beschäftigung einiger Bewohner aus Kirlibaba und Jakobeny, hauptsächlich Zigeuner und Hirten. Mit dem Geld, das sie nach dem Goldverkauf bekamen, bezahlten sie die Steuern. Die Goldwäschereien bestanden bis zur zweiten Hälfte des XIX. Jahrhunderts fort. Die ganze Tätigkeit wurde dann ungünstig, weil die Arbeit sehr zeitaufwendig und der Gewinn sehr bescheiden war. Folglich hat man darauf verzichtet. Die bis 1854 ausgebeuteten Goldlagerstätten wurden ganz verlassen. Heutzutage beabsichtigt man, die Tradition der Goldsuche in den Sandablagerungen der Goldenen Bistritz wiederaufzunehmen, und zwar in der Gemeinde Ciocăneşti, die im Bistritz-Tal liegt. Diese Goldsuche wird im sogenannten „Nationalfestival der Forelle" – das jedes Jahr im Sommer stattfindet – als Sonderereignis miteinbezogen.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Bukowina, Rodna-Gebirge, Bistritz, Goldene Bistritz, Kirlibaba, Jakobeny, Gold, alluviales Gold, Goldwäscherei, Zigeuner, Goldschmiede.

ZĂCĂMINTELE ALUVIONARE DE AUR

Aurul este un element chimic a cărui abundenţă în crusta terestră este de ordinul 0,004 ppm. Deoarece are un caracter siderofil, în ansamblul Pământului

* Traducerea: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

abundența sa este mai ridicată, de circa 0,7 ppm. Datorită inerției sale chimice – rezistent la oxigenul atmosferic, insolubil în apă, acizi, hidroxizi –, aurul se întâlnește în primul rând ca aur nativ.

Element chimic nativ din grupa metalelor prețioase – cu habitus octaedric, cubic, dodecaedric; apare ca agregate paralele, dendrite arborescente, filiforme, spongioase, pepite, foi, plăci; culoarea galben de aur și alb-argintiu, roșu-oranj pentru varietățile impure din punct de vedere chimic; urma galbenă; luciu metalic; clivaj absent; spărtură așchioasă, colțuroasă; maleabil și ductil; greutate specifică (G) = 15,3–19,3; duritate (H) = 2½–3 –, aurul apare atât în zăcăminte primare, cât și în zăcăminte secundare.

Zăcămintele primare sunt în legătură cu procesele de consolidare ale magmelor, fiind asociate mai ales stadiului hidrotermal. Aurul primar apare în gangă de cuarț, asociat cu calcit, ankerit, apatit, turmalină, uneori cu sulfuri (calcopirită, blendă, galenă, cobaltină), compuși de telur.

Zăcămintele secundare, de tip fluvial-aluvionar, se formează pe seama celor primare, în urma alterării și dezagregării minereurilor aurifere. Materialul rezultat este transportat și sedimentat – în meandrele râurilor și pâraielor, în conurile de dejecție sau adânciturile din albia râurilor –, concentrându-se în zăcăminte aluvionare de aur. În zăcămintele secundare aurul apare cu morfologie variabilă – sub formă de pulbere, foițe, pepite – și dimensiuni microscopice, submilimetrice, milimetrice, mai rar mai mari, uneori alături de minerale grele (monazit, zircon, granați, casiterit, magnetit), de pietre prețioase sau de platină. Aurul și celelalte minerale grele formează asociații caracteristice în aluviuni cuaternare (nisipuri, gresii), care permit stabilirea unor arii sursă sau care indică un anumit grad de maturitate al depozitului respectiv.

Concentrațiile de minerale grele au valoare economică. Zăcămintele secundare de aur sunt importante din punct de vedere economic, ponderea lor în ceea ce privește aportul la cantitatea de aur extrasă la nivel mondial fiind de circa 50% în cazul paleoplacersurilor, și sub 7% în cazul aurului aluvionar.

În România aurul apare în complexele de șisturi cristaline, fie în zăcăminte polimetalice metamorfozate, fie în filoane sau lentile de cuarț aurifer, asociat cu sulfuri (Băile Borșa, Valea lui Stan, Muncelu Mic, Bozovici, Someșul Rece). Foarte frecvent, aurul se găsește în filoane hidrotermale polimetalice sau exclusiv aurifere asociate magmatismului neogen (zona Baia Mare, Băile Borșa, Rodna, Deva, Săcărâmb, Zlatna, Bucium, Roșia Montană, Baia de Arieș etc.) și în aluviuni vechi – în terasele cu pietrișuri și nisipuri de la Valea lui Stan, Pianu de Sus, Cândești, în nisipurile văilor ce străbat regiuni aurifere, respectiv pe râurile Tisa, Olt, Sebeș, Bistrița Aurie, Argeș, Mureș, Nera, Lotru, Strei, Jiu, Ampoi, Arieșu Mare, Crișul Alb, Crișul Negru, Someșul Mare, Someșul Mic, Someșul Cald ș.a.).

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

La începuturile istoriei utilizării sale, aurul extras de om provenea din depozite aluviale – placersuri[1] neconsolidate, de vârstă cuaternară şi placersuri fosile (paleoplacersuri) –, adică din zăcăminte secundare. Unul dintre motivele acestei exploatări a fost culoarea atrăgătoare şi luciul caracteristic aurului – proprietăți datorate inerției sale chimice – care au atras atenția omului. Un alt motiv a fost faptul că în zăcămintele aluvionare aurul atinge, în general, concentrații mai mari decât în zăcămintele primare, deoarece procesele de dezagregare, transport şi eroziune, la care se adaugă greutatea specifică şi stabilitatea chimică ridicată, au determinat concentrarea sa în aluviunile râurilor.

Mineritul, cea de a doua etapă în istoria extracției aurului, a început mult mai târziu, atunci când aurul a fost găsit în geodele de cuarț din filoanele aurifere care apăreau la suprafață.

Pe *Harta substanțelor minerale utile din România*, publicată de Institutul Geologic al României în anul 1984, sunt figurate doar cinci areale cu ocurențe de aur aluvionar, respectiv: Pianu, situat la nordul Munților Sebeş; Cibin-Olt, pe rama nordică a Carpaților Meridionali; Râureni, situat pe rama sudică a Carpaților Meridonali; Valea Arieşului din Munții Apuseni; Nera-Bozovici din Munții Banatului.

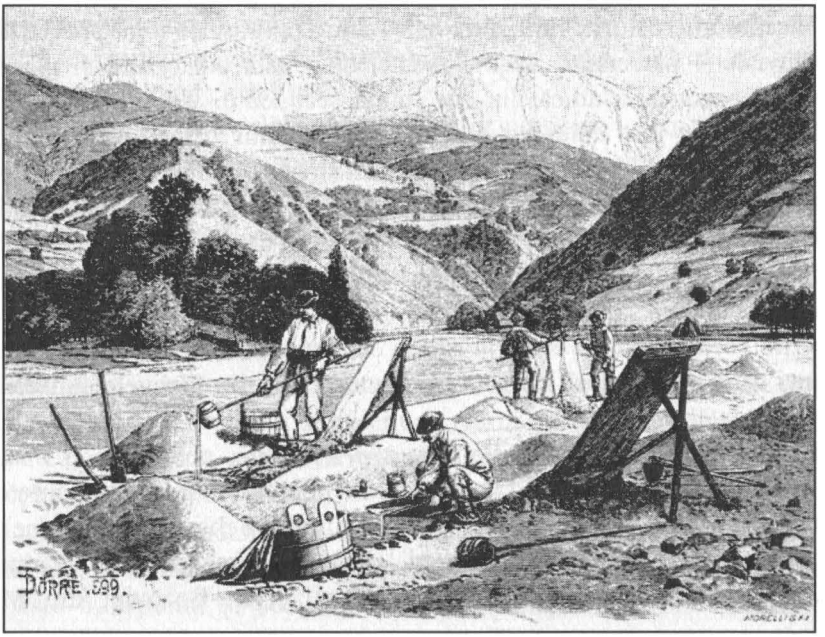
Cu certitudine – dacă avem în vedere contextul geologic al României, favorabil formării unor depozite aluvionare purtătoare de aur, regimul climatic şi pluviatil –, astfel de ocurențe sunt mult mai numeroase, extragerea aurului din aluviuni fiind o activitate larg răspândită pe teritoriul României de-a lungul istoriei. Activitatea a început în perioada pre-romană şi a continuat, cu intermitențe, mai mult sau mai puțin susținut, până la începutul secolului al XX-lea. Analizând şi sintetizând informații din diverse surse geologice, arheologice şi istorice, Tămaş-Bădescu[2] a numărat peste 125 de situri cu acumulări de aur aluvionar care au fost exploatate în perioadele preromană, romană şi în Evul Mediu pe teritoriul României, cele mai multe dintre acestea fiind în zona Transilvaniei.

Aluviunile recente sau fosile din România au reprezentat o sursă importantă de aur pentru locuitorii acestui teritoriu. În regiunile aurifere ale Transilvaniei, pe Arieş, Olt, Bistrița Aurie şi pe afluenții lor au existat băştinaşi şi zlătari a căror principală ocupație a fost spălarea nisipurilor aurifere. Din aluviunile aurifere de pe valea Someşului Mare şi a afluenților săi, țiganii zlătari reuşeau să scoată până la 4 g de aur pe zi.

[1] Placer, termen provenit din spaniolul *placer*, desemnează un depozit natural de nisip, pietriş din albia unei ape curgătoare sau orice detritus aluvial sau diluvial cu conținut de particule minerale valoroase (aur, platină, diamant, zircon etc.). Cf. *The shorter Oxford english dictionary*, Third edition, Volume II (Marl–Z), London, Book Club Associates, 1983, p. 1 596.

[2] Sorin Tămaş-Bădescu, *Contribuții privind geologia economică a aurului în România*, rezumatul tezei de doctorat, p. 15 [on-line], accesat în 12 iunie 2014, la URL: http//:www.unibuc.ro/studies/Doctorate

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

Theodor Dörre, Spălători de aur pe Valea Arieşului
(*Goldwäscher im Aranyosthale).*
Sursa: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Ungarn*, VI. Band, Wien 1902, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, p. 209.

Datorită culorii lui atrăgătoare, aurul s-a extras, la început, prin simpla colectare a pepitelor şi foiţelor de aur din aluviunile râurilor sau prin spălarea şi concentrarea aluviunilor mai sărace, cu ajutorul unor unelte simple, de tipul hârlostei[3], hurcii[4], trocului[5], şaitrocului[6].

ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ŞI STRUCTURA FORMAŢIUNILOR SITUATE PE CURSUL SUPERIOR AL RÂULUI BISTRIŢA AURIE

Formaţiunile geologice de pe cursului superior al râului Bistriţa Aurie, constituite din roci cristaline (metamorfice) la care se adaugă, subordonat, şi roci sedimentare, acoperă mari suprafeţe din munţii: Rodnei, Zimbroslavele, Ţibăului, Masivul Suhardului şi Obcina Mestecănişului.

[3] Hârlostea, (reg.) plan înclinat de scânduri, acoperit cu o ţesătură de lână scămoşată, care serveşte la reţinerea firişoarelor de aur din nisipurile aurifere spălate cu apă. Etimologie necunoscută.

[4] Hurcă, ladă de lemn, cu faţa superioară în formă de ciur şi cu fundul puţin înclinat, servind la concentrarea nisipurilor sau a minereurilor aurifere sfărâmate în ştеampuri.

[5] Troc, covată scurtă şi lată, făcută de obicei dintr-o singură bucată de lemn scobit; albie, copaie. Din germanul dialectal *Trok*.

[6] Şaitroc, (reg.) vas din lemn slefuit, cu fundul curbat, folosită la alegerea aurului din minereul sfărâmat. Din ger

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

Din punct de vedere structural s-au pus în evidență unitățile majore ale pânzelor central-est carpatice (bucovinică, subbucovinică și infrabucovinice) care sunt incluse în marea unitate structurală a Carpaților Orientali – Dacidele mediane.

În linii generale, se admite că un domeniu prelpin, alcătuit din formațiunile metamorfice prealpine ale grupurilor Bretila, Rebra, Negrișoara și Tulgheș și acoperit de o cuvertură sedimentară mezozoică, a fost forfecat în decursul mișcărilor alpine când au fost generate pânzele alpine central-est-carpatice, în cuprinsul cărora se păstrează urmele șariajelor hercinice sau mai vechi.

Pânzele central-est-carpatice se succed, de jos în sus, în ordinea următoare: pânzele infrabucovinice, pânza subbucovinică și pânza bucovinică.

1. Pânzele infrabucovinice

Două unități infrabucovinice sunt cunoscute pe acest sector al Bistriței Aurii: pânza infrabucovinică de Anieș și pânza infrabucovinică de Rusaia.

1.1. *Pânza infrabucovinică de Anieș*

Formațiunile pânzei aflorează pe zona de izvoare a râului Bistrița Aurie și într-o fereastră tectonică, situată pe pârâul Bila (afluent de dreapta al Bistriței), unde este constituită din rocile grupului Bretila (Precambrian superior, mezometamorfic), alcătuit din gnaise, paragnaise și gnaise granitice.

Discordant deasupra grupului Bretila se dispun rocile grupurilor Repedea (Ordovician-Silurian, epimetamorfic) și Cimpoiasa (Devonian-Carbonifer, epimetamorfic). În constituția petrografică a acestor grupuri paleozoice intră: șisturi sericito-cloritoase, șisturi sericito-grafitoase, calcare și dolomite cenușii, cuarțite negre, cuarțite albe cu sericit, șisturi cuarțitice sericito-cloritoase, filite clorito-sericitoase, șisturi verzi.

1.2. *Pânza infrabucovinică de Rusaia*

A fost pusă în evidență pe pârâul Rusaia (afluent de drepta al Bistriței Aurii) și în zona Vârfului Bretila. Este constituită din roci ale grupului Bretila – micașisturi cu granați, paragnaise retromorfe – și din roci ce aparțin grupului Rusaia (Ordovician-Silurian, epimetamorfic) – șisturi sericito-grafitoase, calcare și dolomite cenușii, șisturi sericito-cloritoase și metaconglomerate cuarțitice.

2. Pânza subbucovinică

Pe afluenții de stânga de pe cursul superior la Bistriței Aurii (pârâul Vulcănescu și pârâul Șesuri) aflorează formațiunile grupului Tulgheș (Vendian-Cambrian, epimetamorfic) din pânza subucovinică. Grupul Tulgheș din acest areal are în componență următoarele tipuri de roci: șisturi cuarțitice sericito-cloritoase cu intercalații de [illegible] și metatufite

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

riolitice cu intercalaţii de şisturi sericito-cloritoase cu diseminări de sulfuri polimetalice.

Constituţie petrografică asemănătoare prezintă grupul Tulgheş şi pe arealul situat în ambii versanţi ai Bistriţei Aurii, la nord-vest şi aval de localitatea Cârlibaba.

3. Pânza bucovinică

Are în componenţă formaţiuni ale grupurilor metamorfice Rebra, Negrişoara şi Tulgheş.

3.1. *Grupul Rebra*

Formaţiunile grupului Rebra (Precambrian superior, mezometamorfic) au o largă dezvoltare în Munţii Rodnei, pe pârâul Ţibău şi în versanţii Bistriţei Aurii aval de Cârlibaba. Rocile caracteristice ale acestui grup sunt reprezentate prin calcare şi dolomite cristaline, cărora li se asociază micaşisturi cu granaţi, paragnaise retromorfe, amfibolite, cuarţite albe şi negre, gnaise.

3.2. *Grupul Negrişoara*

Grupul Negrişoara (Precambrian superior, mezometamorfic) apare la izvoarele pârâului Valea Stânei (afluent de stânga al Bistriţei Aurii), pe pârâul Tătarca şi pe pârâul Cârlibaba. Este reprezentat prin paragnaise şi micaşisturi retromorfe care includ rocile specifice grupului – gnaisele porfiroide de Pietrosu.

3.3. *Grupul Tulgheş*

Pe un areal mai restrâns, la izvoarele pârâului Valea Stânei – în zona Mănăila –, sunt cunoscute şi formaţiuni ale grupului Tulgheş din pânza bucovinică. S-au decelat, în cadrul formaţiunilor grupului, şisturi cuarţitice sericito-cloritoase, cuarţite negre, şisturi sericito-grafitoase, metavulcanite riolitice, şisturi sericitoase cu pirită şi sulfuri polimetalice, metaepiclastite clorito-feldspatice, şisturi sericito-cloritoase cu porfiroblaste de albit şi pseudomorfoze de rutil după ilmenit.

4. Cuvertura sedimentară post-mezocretacică

Cea mai largă dezvoltare a cuverturii post-tectogenetice este păstrată în versantul stâng al Bistriţei Aurii (între valea Şesuri şi valea Ţibău), precum şi pe pârâul Ţibău şi pârâul Cârlibaba.

Succesiunea sedimentară debutează cu conglomerate şi gresii cenomaniene urmate de depozite marnoase roşii (Turonian-Senonian). Se adugă, la acestea, conglomerate polimictice şi marne siltice cu inocerami (Turonian-Maestrichţian superior), conglomerate şi gresii de Prislop (Ypresian-Luteţian), marne cu intercalaţii de calcare nu[illegible]arne de Vaser

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

(Luteţian superior-Priabonian), argile negre compacte, gresii, argile negre siltice, alternanţe de argile şi gresii (Priabonian-Oligocen).

HIDROGRAFIE

Râul Bistriţa ia naştere prin unirea a două pâraie, Putreda şi Bistricioara, care îşi trag izvoarele din creasta înaltă a Munţilor Rodnei. Ca obârşie a Bistriţei este considerat pârâul Bistricioara, deşi valea Putreda, care este, de fapt, o continuare directă spre amonte a văii Bistriţa, are debit şi lungime mai mare decât Bistricioara. Admiţând aceasta, se poate preciza că Bistriţa îşi are izvorul în lacul Izvorul/Iezerul Bistriţei (1 650 m), situat în căldarea glaciară de sub Vârful Gargalău. După ce se strecoară printre Munţii Tomnatic şi Bârjaba, cursul superior al Bistriţei, în amonte de confluenţa cu râul Dorna de la Vatra Dornei, se numeşte Bistriţa Aurie.

Bistriţa intra pe teritoriul Bucovinei abia după confluenţa cu pârâul Ţibău (Cibău), în apropierea comunei Cârlibaba (districtul Câmpulung), şi până la confluenţa cu pârâul Diaca (Deaca), în aval de Cârlibaba, constituia hotarul spre Transilvania. Râul Bistriţa străbătea, pe o distanţă de 62 km, părţile cele mai muntoase ale Bucovinei[7].

Afluenţii Bistriţei Aurii, până la confluenţa cu pârâul Dorna de la Vatra Dornei, sunt: pe stânga – Bârjaba, Vulcănescu, Râul Şes, Tinosu Mare, Iurescu, Bretila, Ţibău (forma hotarul spre Ungaria), Cârlibaba, Afinetu, Valea Stânei, Andronic, Botoş, Gropăria, Oiţa, Brezuţa, Puciosu, Fieru, Argestru; pe dreapta – Putreda, Tomnatecu Mare, Tomnatecu Mic, Bila, Lala, Rotunda, Izvoru Şes, Zacla, Rusaia, Măgura, Fundoaia, Stânişoara, Valea Bâtcii, Gândac, Diaca (forma hotarul spre Transilvania), Humor, Scoruş, Pârâu Rece, Suhărzelu Mic, Suhărzelu Mare, Tisa, Ciotina, Haju.

Unii dintre aceşti afluenţi drenează zone cu mineralizaţii cunoscute, mai mult sau mai puţin importante din punct de vedere economic. Astfel, pârâul Ţibău, care izvorăşte de sub Muntele Fântâna Stancului (1 724 m), avea „pe cât se pare, legătură cu vreun gisement geologic aurifer, năsipul său aducând în adevăr la unele epoci mici cantităţi de aur. Pe malurile Cibăului se şi afla încă în secolul trecut [secolul al XIX-lea, n. n. – O. B.] un rest de colonie de aurari ţigani”[8].

Urme ale spălării aurului din aluviuni, numeroase gropi şi movile mari, apar pe treptele de luncă ale Bistriţei Aurii de sub Muntele Fluturica (1 345 m), precum şi la Valea Stânii[9].

[7] Em Grigorovitza, *II. Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti, Atelierele grafice Socec & Co., 1908, p. 13.

[8] *Ibidem*, p. 62–63.

[9] I. Donisă 82.

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

Hidronimul Bistrița Aurie (die goldene Bistritz) se datorează prezenței aurului în aluviunile sale[10] – „din frământările pietrei și-a așternut pat cu fluturași de aur scoși din prinsoarea cremenii și presărați printre firele de nisip”[11] – și certifică, alături de numeroase mențiuni documentare, faptul că extragerea aurului aluvionar a constituit ocupația unor locuitori din zona Cârlibaba-Iacobeni în perioada austriacă a Bucovinei.

Bătrânii numesc acest râu Bistrița Aurie după legenda care povestește despre o fecioară harnică, pe nume Bistrița, ce a fost transformată în stană de piatră de către Lună și pe care Soarele, în îmbrățișările sale, a preschimbat-o într-un izvoraș cu apă limpede în care străluceau firișoare de aur din frumoasa-i rochie[12].

Această proprietate deosebită a râului Bistrița Aurie, în comparație cu alte râuri din sudul Bucovinei, respectiv din Moldova, era cunoscută de multă vreme.

SPĂLĂTORII DE MINEREU AURIFER PE BISTRIȚA AURIE

Căutătorii de aur de pe Bistrița Aurie nu sunt o legendă, ci o realitate, practica obținerii aurului din aluviunile râurilor fiind foarte veche. La anexarea Bucovinei, pe valea Bistriței Aurii în amonte de Cârlibaba și mai ales pe la gurile afluenților Valea Stânei, Puciosu, Argestru se găseau numeroase sălașe ale spălătorilor de aur[13].

În *Descrierea Moldovei*, marele cărturar moldovean Dimitrie Cantemir consemna: „Socotesc că munții noștri nu sunt lipsiți de darul obișnuit al munților, adică zăcămintele de minerale; [...] Dovadă însă că munții nu sunt lipsiți de asemenea bogății subterane sunt apele cari curg din adâncurile lor. În adevăr, aceste ape au albie îngustă și adesea se umflă din ploi sau topirea zăpezilor și ies din matcă, iar când sunt silite a se retrage lasă în locurile pe cari se revărsase un nisip în care se găsesc nu puține grăunțe de cel mai curat aur. Țiganii îl adună, îl curăță de murdării și scot atâta aur încât pot să plătească în tot anul ca bir către soția domnitorului patru ocale [oca = 1,291 kg, n. n. – O. B.] de aur, care fac 1 600 de drahme”[14].

Cum Dimitrie Cantemir se referea la partea muntoasă a Moldovei, „este probabil că mai mult sau mai puțin subînțeleasă în această povestire este

[10] Prelici Epaminonda, *Ceva despre subsolul bucovinean*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1921”, Cernăuți, p. 133; Em. Grigorovitza, *op. cit.*, p. 13.

[11] Ion Simionescu, *Bucovina. Pământul și apele*, în vol. *Bucovina în mărturii de epocă*, antologie și argument de Liviu Papuc, Iași, Editura Alfa, 2010, p. 177.

[12] Marcella Drăgan, *Ciocănești – muzeu al satului bucovinean* [on-line], accesat 12 martie 2014, la URL: www.marcelladragan.ro/turism/ciocanest-muzeu-al-satului-bucovinean.

[13] Em. Grigorovitza, *Comorile carpaților*, în „Calendarul poporului pe anul ordinar 1915”, Suceava, anul I, Editura Librăriei „Școala română”, p. 61.

[14] D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tradusă de Gh. Adamescu, m. c. al Academiei Române, București, Editur

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

Bucovina, care este partea cea mai muntoasă"[15], iar una dintre apele cu albie îngustă ar putea fi râul Bistrița care „izvorăşte din Alpii Transilvaniei şi apele ei sunt atât de repezi încât din munţii printre care trece surpă cele mai mari pietre şi le duce cu sine"[16].

Alături de fier, mangan, cupru, argint, sare, una dintre bogăţiile minerale ale Bucovinei care a atras atenţia autorităţilor imperiale austriece încă de la anexare a fost şi aurul.

Primul guvernator militar al Bucovinei, generalul Gabriel Splény von Miháldy, a amintit în raportul său despre districtul bucovinean din anul 1775 că zona montană înaltă deschide „speranţa unor mine de aur, de argint şi de plumb"[17] şi merită să fie cercetată de comisii şi, în cazul unor rezultate favorabile, să se înfiinţeze şi în Bucovina un „departament separat de *montanisticis*"[18]. El motiva aceasta prin faptul că pâraiele de munte, îndeosebi Bistrița Aurie – care „duce cu sine grăunţe de aur printre cele de nisip şi poartă numele de aurie (die goldene Bistritz)"[19] – transportă nisip aurifer iar câteva probe de minereuri aurifere şi argentifere ce i-au fost prezentate şi pe care le-a trimis pentru analiză mai amănunţită la Baia Mare s-au dovedit a conţine „sigur 1½ loti de argint [un lot = 17,50 grame, n. n. – O. B.] şi 30 de livre [sau pfund, font = circa 510 grame, n. n. – O. B.] de plumb per suta de livre"[20]. Consilierul aulic de Jenisch a menţionat şi prezenţa aurului în unele probe[21].

Într-un memoriu adresat Consiliului Aulic din Viena, guvernatorul militar al Bucovinei, Karl Freiherr von Enzenberg scria: „Bistrița Aurie, care curge închisă între masivi muntoşi înalţi pe o distanţă de opt mile, dă aur prin intermediul spălării, prin urmare aceşti masivi muntoşi se poate să conţină aur în parte"[22].

Faptul că „Bucovina nu-i chiar săracă nici în minerale; la Iacobeni sunt mine productive de fier şi la Cârlibaba în muntele Dadu [corect Fluturica, n. n. – O. B.]

[15] *Descrierea Bucovinei. Extras din lucrarea dlui general baron de Splény şi dintr-un raport al dlui de Jenisch (1790)*, în *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici, Bucureşti, Editura Academiei Române, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (2), p. 317.

[16] D. Cantemir, *op. cit.*, p. 40.

[17] Gabriel Splény von Miháldy, *Descrierea districtului Bucovina*, în *Bucovina în primele descrieri...*, p. 49.

[18] *Ibidem*, p. 185.

[19] *Descrierea Bucovinei. Extras din...*, p. 297.

[20] Gabriel Splény von Miháldy, *op. cit.*, p. 49.

[21] *Descrierea Bucovinei. Extras din...*, p. 297.

[22] Ferdinand Zieglauer, *Geschichtliche Bilder aus der Bukowina zur Zeit der österreichischen Militärverwaltung*, vol. I, Czernowitz, 1893, p. 101, *apud* Ştefan-Mihai Ceauşu, *Noi date privind relaţiile economice dintre Bucovina şi Transilvania la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-l* a, 1981, p. 443.

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

mine de plumb, râul Bistrița duce năsip cu aur" a fost consemnat și de Ioan Budai-Deleanu[23], consilier pe lângă Guberniul din Lemberg.

De asemenea, Teofil Bendela[24], rectorul Seminarului episcopal din Cernăuți, scria, în anul 1845, că munții din Bucovina sunt bogați în minerale, că în apropiere de Șaru Dornei se găsește minereu de aur[25] și că Bistrița Aurie transportă nisip aurifer („Die Karpathen in der Bukowina sind an Metallen reich. In der Umgebung von Szara Dorna Golderz; auch führt die goldene Bistritza Goldsand").

Reintrodus în timpul Administrației militare în Bucovina, sistemul exploatării aurului prin spălare a fost continuat și după 1786[26].

În timpul călătoriilor făcute în Bucovina înspre sfârșitul secolului al XVIII-lea – în anii 1788 și 1789 –, Balthasar Hacquet, medic și naturalist francez stabilit în Austria, a consemnat cu minuțiozitate în notele sale de călătorie despre „fabuloasa afacere a zlătăriei"[27].

Balthasar Hacquet a găsit în plină funcționare spălătorii de aur pe râul Bistrița: „În acest râu, anume Bistrița Aurie, se spală aur câteva mile mai jos și mai departe în sus, către munții înalți. Când am cutreiereat atunci țara, toți țiganii care se ocupau cu așa ceva dispăruseră. Dar pe râu mai sus, am găsit o familie care se ocupa cu aceasta"[28].

Localnicii știau să găsească nisipul aurifer. Prezența unor porțiuni ale malurilor colorate în roșu datorită oxizilor de fier constituia un indicator al zonelor favorabile acumulării aurului în aluviuni. Aceste zone, late de câteva picioare,

[23] Ioan Budai-Deleanu, *Scurte observații asupra Bucovinei*, în *Bucovina în primele descrieri...*, p. 379.

[24] Teofil Bendella, *Die Bukowina im Königreich Galizien*, în *Vom Moldauwappen zum Doppeladler*, vol. II, Adolf Armbruster (Hg.), Augsburg, Hofmann-Verlag, 1993, p. 283.

[25] Probabil autorul a făcut o confuzie, fiind vorba de fapt de mineralul auripigment, sulfură de arsen (As_2S_3), care apare în iviri teletermale în relație cu magmatismul local la Sărișor, sat ce aparține de comuna Șaru Dornei. În călătoriile sale, Balthasar Hacquet a găsit, în apropiere de Șaru Dornei, o mină de auripigment, parțial prăbușită, care fusese exploatată de moldoveni.

[26] Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 443.

[27] Arthur Loebel, *Geschichtliche Entwicklung des Eisenbades Dorna. Mit fünf Abbildungen*, Leipzig und Wien, Verlag von Franz Deuticke, 1896, p. 11; Arthur Loebel, *Geschichtliche Entwicklung des Eisenbades Dorna. Mit fünf Abbildungen/Evoluția istorică a băilor feroase Dorna*, ediție bilingvă îngrijită, cu notă asupra ediției și indice de nume: Ovidiu Bâtă; traducerea textului german: Ștefăniță-Mihaela Ungureanu, Iași, Editura Terra Nostra, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii" (36), 2012, p. 119.

[28] Balthasar Hacquet, *Neueste physikalisch-politische Reisen in den Jahren 1788 und 1789 durch die Dacischen und Sarmatischen oder nördlichen Karpathen*, I. Bde., Nürnberg, im Verlag der Raspischen Buchhandlung, 1790, p. 156; *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacici (1788–1789)*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, prefață de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Rădăuți, Editura Septentrion, Cole 85.

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

erau speranța spălătorilor de aur – „[...] cu cât mai multe dintre acestea, cu atât spălătorii de aur speră să găsească mai mult aur”[29].

Descrieri detaliate ale metodei utilizate pentru extragerea aurului din aluviunile Bistriței Aurii au fost prezentate de Balthasar Hacquet, P. S. Aurelian, Em. Grigorovitza[30].

De-a lungul timpului, modul de exploatare a aluviunilor aurifere a fost extrem de simplu. Uneltele necesare, ieftine și eficiente, erau confecționate de cei care le utilizau: o scândură din lemn de plop, salcie sau alt lemn, lungă de circa patru metri, lată de cincizeci de centimetri, cu crestături transversale, o lopată și o albie de spălat (*Waschtrog*). Pe scândura înclinată la circa 20 de grade se puneau aluviunile luate de pe malul râului. Părțile grosiere (pietrele mai mari și pietrișul) se îndepărtau manual. Aluviunile mărunte erau antrenate de apa turnată deasupra iar fragmentele mici de metal greu se opreau în crestăturile transversale ale scândurii de spălat. Materialul depus în crestăturile scândurii, aur și sedimente fine, era trecut în albia de spălat sau de siguranță – șaitroc (*Sichertrog*, *Schiedtrog*) – și se spăla mai departe scurgându-se apa tulbure până ce rămâneau numai fragmentele mici de aur curat.

Spălător de aur, pictură din anul 1800
Sursa: www.formula-as.ro/2011/986/societate-37/culegatori-de-aur-14209

[29] *Ibidem*.

[30] *Ibidem*; P. S. Aurelian, *Bucovina. Descriere economică însoțită de o hartă*, București, Tipografia Labor

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

În continuare, aurul sub formă de pulbere se amesteca împreună cu mercurul până ce acesta lega aurul în glomerule mici, care apoi se puneau într-o bucată de pânză. Se strângea pânza în mâini până se elimina mercurul, iar după acea se punea ceea ce a rămas într-un vas de ceramică, ce se introducea în foc şi era lăsat până se topea aurul. În urma acestei operaţii, numită „alămuirea aurului", rămânea aurul pur, care se preda fiscului[31].

Aurul care se spăla din pietrişurile, nisipurile şi mâlurile Bistriţei Aurii era „aproape curat şi compact şi cântăreşte 23 de carate, fiind rareori aliat"[32], consta din granule mici şi paiete, „întotdeauna însoţit de mult ocru de fier sau de hematită pulverulentă"[33] şi „de numeroase granate şi granule de magnetit"[34] care rămâneau în sită.

Cu cât se mergea cu spălatul mai sus pe râu, spre obârşia Bistriţei Aurii, cu atât aurul apărea în fragmente mai mari, de care era alipit cuarţ, dovadă că „în acea parte a Carpaţilor se afla cuarţ aurifer"[35] care era „smuls din munţii înalţi, din prăpăstii şi filoane şi adus încoace de apă"[36].

Deoarece aurul se spăla din aluviunile acumulate în zonele mai largi ale râului – mici coturi şi golfuri aflate câteva mile în amonte şi aval de Iacobeni, de la Ciocăneşti înspre graniţa cu Maramureşul, respectiv la Vatra Dornei, Tarniţa, Holda –, Hacquet considera această localitate „drept centrul întregului spălat al aurului în acest râu"[37]. Pentru că Bistriţa Aurie era zăgăzuită la Iacobeni – acumularea furniza apa necesară pentru fabrica de fier –, Hacquet propunea „[...] să se pună pe zăgazuri, înaintea inundaţiilor, ţoluri sau piei pentru ca ele să reţină la revărsarea apei părticelele de aur"[38].

Aurul obţinut prin spălarea aluviunilor de pe Bistriţa Aurie era vândut la Solca[39] şi la Iacobeni, unde exista un oficiu de schimb al cărui proprietar era şeful fabricii din Iacobeni[40]. Ca măsură sau greutate pentru aurul spălat se folosea piseta (*Piseth*)[41] – „Este greutatea a 90 de grani de aur sau un ducat şi jumătate; deci 53 şi 17/19 piseţi fac cât o marcă vieneză"[42] –, pentru care la oficiul privat din Iacobeni

[31] *Ocupaţii tradiţionale – bazinul superior al Someşului Mare* [on-line], accesat 12 martie 2014, la URL: www.scigroup.com/turism/OCUPATII-TRADITIONALE-BAZINUL-25713.php.

[32] Balthasar Hacquet, *op. cit.*, p. 85.

[33] *Ibidem*.

[34] Bruno Walter, *Die erzlagerstätten der südlichen Bukowina*, în „Jahrbuch der kais.-kön. Geologischen Reichsanstalt", 26. Band 1876, VI. Heft, Wien, p. 410.

[35] Balthasar Hacquet, *op. cit.*, p. 87; P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 62.

[36] Balthasar Hacquet, *op. cit.*, p. 87.

[37] *Ibidem*, p. 85.

[38] *Ibidem*.

[39] *Ibidem*; P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 61.

[40] Balthasar Hacquet, *op. cit.*, p. 85, 87.

[41] O pisetă de aur = 4,8 g; echivalentul unui ban şi jumătate din preţul unui gram de aur; a 50-a parte dintr-o marcă; un pisetum = 1/48 parte dintr-o marcă ungurească, egală cu 233,3533 g de aur finețe 990.

[42] Balthas

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

se primeau „doi guldeni şi cincizeci şi doi de creiţari imperiali, ceea ce este totuşi prea puţin pentru a împiedica ieşirea aurului din ţară”[43].

Deoarece în Bucovina nu exista un oficiu minier imperial la care să vândă pe un preţ bun aurul obţinut[44], spălătorii de aur din Iacobeni preferau să ducă aurul la Administraţia minelor din Rodna[45] spre cumpărare. Într-o petiţie adresată în 30 august 1800 Tezaurariatului monetar şi montanistic al Transilvaniei (K. K. Münz und Bergwesens Thesaurariat), trei spălători de aur din Iacobeni – Vasile Dumitru, Dănilă Dumitru şi Lupu Vasile – rugau să li se permită să ducă aurul găsit de ei pe Bistriţa Aurie la Administraţia c. c. a minelor din Rodna, de care erau mai aproape şi de care doreau să depindă, şi să primească acelaşi privilegiu ca al spălătorilor de aur din Transilvania. Petenţii se angajau să îşi dea toată silinţa ca să aprovizioneze în cantitate mare visteria cu aur bun[46].

În răspunsul său, Tezaurariatul monetar şi montanistic îşi dădea acordul ca Administraţia minieră din Rodna să cumpere aurul ce va fi adus de bucovineni. Aceştia urmau să primească 2 florini şi 59 de creiţari pentru aurul „ligato”[47], respectiv 2 florini şi 44 de creiţari pentru o pisetă de aur sub formă de pulbere[48].

În anul 1854[49], mai practicau această ocupaţie câteva familii de ţigani din târla Arsenesei[50], care aparţinea de satul Fundu Moldovei, şi care „aduceau aur de spălătură pentru a-şi plăti birul”[51] în valoare de 100 de florini[52].

Numeroasele zlătării, întinse din amonte de Cârlibaba şi până la Vatra Dornei pe o lungime de 36 de kilometri, au însemnat un mare volum de muncă, muncă efectuată de „ciobanii munţilor, care îşi mai petreceau urâtul cu meseria căutatului

[43] *Ibidem*.

[44] Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 444.

[45] Rodna, mai demult *Rodna Veche, Rogna Veche, Rocna* (în dialectul săsesc *Rodne, Rudne*; în germană *Alt-Rodna, Altrodenau, Roden, Rodnen, Rodenau*, în traducere „Lunca Tăiată”; în maghiară *Radnabánya, Radna, Rodna, Óradna*, în traducere „Rodna Veche”), localitate rurală grănicerească, montană, situată pe cursul superior al râului Someşul Mare, atestată documentar din anul 1235, în trecut unul dintre oraşele renumite ale Transilvaniei dezvoltat pe baza exploatărilor miniere.

[46] Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 448.

[47] Legato, ligato [Din it. *legato*, fr. *legato*]. Legat, unit, se referă la aurul rezultat din strângerea sau adunarea lui cu ajutorul mercurului.

[48] Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 444.

[49] „Mittheilung aus dem Gebiete der Statistik vom k. k. Handelsministerium”, 6. Jahrgang, I. Heft, p. 83.

[50] Arseneasa (Arsiniasa), cătun pendinte de comuna rurală Fundu Moldovei, districtul Câmpulung; Arseneasa (Arseniasa), afluent de dreapta al Moldovei, curge între Arseneasa (1 237 m) şi Arşiţa Holmului (1 279) şi dă în Moldova mai jos de Fundu Moldovei. Cf. Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I, îngrijirea ediţiei, studiul introductiv, bibliografia, notele şi indicele: Ion Popescu-Sireteanu; introducere: D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Anima, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii” (1), 1996, p. 279–280; Em. Grigorovitza, *Il. Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti, Atelierele grafice Socec & Co., 1908, p. 3.

[51] Em. Grigorovitza, *Comorile carpaţilor*, p. 63.

[52] Bruno V

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

aurului, şi de ţigănimea ungurească, ce petrecea mult prin acele trecători de munţi ascunse"[53], oameni „care nu puneau mare preţ pe timpul lor şi care, probabil, făceau acest lucru pe lângă alte activităţi"[54].

Exploatarea aurului prin spălare din aluviunile Bistriţei Aurii, între Cârlibaba şi Vatra Dornei, a dăinuit până la jumătatea secolului al XIX-lea. Devenind nerentabil, datorită producţiei foarte mici în raport cu volumul foarte mare de muncă depusă şi a preţului derizoriu pentru mâna de lucru – „un spălător de aur harnic de pe râul Bistriţa nu câştiga mai mult de 30 de creiţari pe zi"[55] –, acest sistem a fost abandonat, zăcămintele aluvionare exploatate de ţigani până în anul 1854 fiind părăsite cu totul[56].

În timp, aurul aluvionar a devenit tot mai puţin – „O ruptură mare de ape a tăiat, cum zice poporul de la munte, firul de aur ce se strecura de sute de ani în nisipul Bistriţei, încât numai după ploi îndelungate se mai ivea nisip amestecat cu mineralul scump şi căutat"[57].

Em. Grigorovitza a consemnat o legendă aflată de la bătrânii de pe valea Bistriţei Aurii, conform căreia dispariţia nisipului auriu din apa Bistriţei s-ar fi datorat unui blestem de femeie: „Unul dintre băieţii bogătaşului Manz, cel cu hutele de argint şi aramă, îndrăgostindu-se adică într-o ţigăncuşă din târla Arsenesei, a trăit cu frumoasa fată şi-şi făcea mereu vânătorile sale prin ponoarele tainice ale munţilor din părţile acele, până de la un timp a zăbovit de a mai veni să-şi vadă iubita. Îngrijorata fată, crezându-l mort sau bolnav, s-a încumetat, într-o seară, să pătrundă prin poteci până la curtea din Iacobeni şi când să afle ceva, a dat de vestea că era nuntă la casa boierilor. Cuconaşul Manz se cununa cu o fată bogată, venită tocmai din străini. Şi deznădăjduită, ţigăncuşa voind să-şi curme zilele de năcaz, a zăgăzuit pârâiaşul din faţa bordeiului părintesc şi s-a înecat în plisa adâncă ce se făcuse pe urma apei adunate. Când au scos-o pe moartă din văgăună, au băgat de seamă că sub trupul ei apele se strecurau în fundul pământului, pârâul secase şi aur nu s-a mai ivit pe nicăierea"[58].

Deşi meseria de spălător de aur nu se mai practică, aceasta nu înseamnă că aurul din râul Bistriţa Aurie a dispărut de tot.

În anii din urmă, Institutul de Cercetări şi Proiectări Miniere de la Baia Mare a făcut studii de-a lungul râului Bistriţa Aurie. În anumite perimetre din zona

[53] Em. Grigorovitza, *op. cit.*, p. 62; Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 443.

[54] Bruno Walter, *op. cit.*, p. 410.

[55] *Ibidem*, p. 411.

[56] *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde, verfasst anlässlich des 50jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seiner k. u. k. Apostolischen Majestät, unseres allergnädigsten Kaisers und obersten Kriegsherren durch die k. u. k. Gendarmerie des Landesgendarmeriekommandos Nr. 13. Czernowitz*, Selbstverlag, 1899, p. 48–49; P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 61; Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 444.

[57] Em. Grigorovitza, *op. cit.*, p. 63.

[58] *Ibidem.*

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)

adiacentă râului s-a constatat că sunt nisipuri aurifere. Primăriei comunei Ciocăneşti i s-a propus un parteneriat pentru exploatarea nisipurilor aurifere[59].

În comuna Ciocăneşti – comună deținătoare a titlului de „Satul cultural al României" pe anul 2014, titlu acordat de Asociația „Cele mai Frumoase Sate din România" (AFSR) şi Autoritatea Națională pentru Turism[60] – se intenționează reînvierea tradiției căutării aurului în aluviunile râului Bistrița Aurie, eveniment încadrat în Festivalul Național al Păstrăvului, desfăşurat anual în luna august.

[59] Dan Pricopie, *Concurs de căutat aur la Ciocăneşti* [on-line], 21 iulie 2009, accesat 3 martie 2014, la URL: www.ziaruldeiasi.ro/regional/Suceava/concurs-de-cautat-aur-la-ciocanesti.

[60] Silviu Buculei, *Ciocăneşti – „Satul cultural al României"*, în „Crai nou", Suceava, anul XXV, nr. 6 /

BDD-A32909 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:14 UTC)